

УДК 911.008.5(477.44)

Луць В.

Комплексне стратегічне планування розвитку Вінницької області

Постановка проблеми. Комплексний розвиток території означає розвиток суспільно-географічного комплексу регіону, який залежить від зв'язків, які формуються у горизонтальних та вертикальних напрямках – всередині територіально-виробничих комплексів та у соціальній сфері. Головною ціллю розвитку регіону є підвищення якості життя населення. Особливості розвитку регіону, та його можливості можна використовувати для досягнення цієї цілі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що діяльність у сфері стратегічного планування розвитку регіону здійснюють, передусім, органи влади (Вінницька обласна рада, обласна державна адміністрація). Головними напрямками діяльності є: формування та доповнення стратегії економічного і соціального розвитку області на період до 2015 року, об'єднання трьох секторів: влади, підприємців та громадян для досягнення цілей розвитку стратегії. Це здійснюється через формування конкурентноздатності обласної економіки та орієнтацію на інноваційно-інвестиційну модель розвитку. Проте, вимагає обґрунтування комплексний розвиток сфер діяльності людини у області, існує необхідність виявлення територіальних диспропорцій розвитку не тільки на рівні місто-село, але і у районному розрізі.

Метою даної роботи є розкриття територіальних диспропорцій та територіальної специфіки області та формулювання заходів для досягнення комплексного розвитку області.

Основний виклад матеріалу. Для визначення територіальних диспропорцій здійснено індексацію економічного розвитку, факторний та кластерний аналіз розвитку продуктивних сил у розрізі адміністративних районів. Для визначення відповідності актуальним цілям та можливості проведення комплексного суспільно-географічного розвитку, поданий аналіз у вигляді СВOT-аналізу, із формулюванням висновків та пропозицій.

Згідно із Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року, для Вінницької області пріоритетними галузями економіки є: високотехнологічний розвиток агропромислового комплексу, будівництво міжнародних транспортних коридорів №3 та №5, модернізація машинобудівних та складних виробництв побутової техніки та електроніки.

Індекси розвитку економіки (рис.1) області проводились за такими групами показників: промисловий потенціал (показники: наявності основних засобів по містах та районах, введення основних засобів у грошовому еквіваленті), споживання енергоносіїв (за шістьма видами енергоносіїв), виробництво (індекси обсягу продукції промисловості, валова продукція промисловості, валова продукція сільського господарства, вантажооборот автомобільного транспорту), інвестиції (капітальні інвестиції, індекси інвестицій в основний капітал інвестиції в основний капітал на одну особу, інвестиції в основний капітал та фактичні витрати на будівельно-монтажні роботи), економіко-географічно положення (відстань до обласного центру). При обрахунку індексів кожному показнику

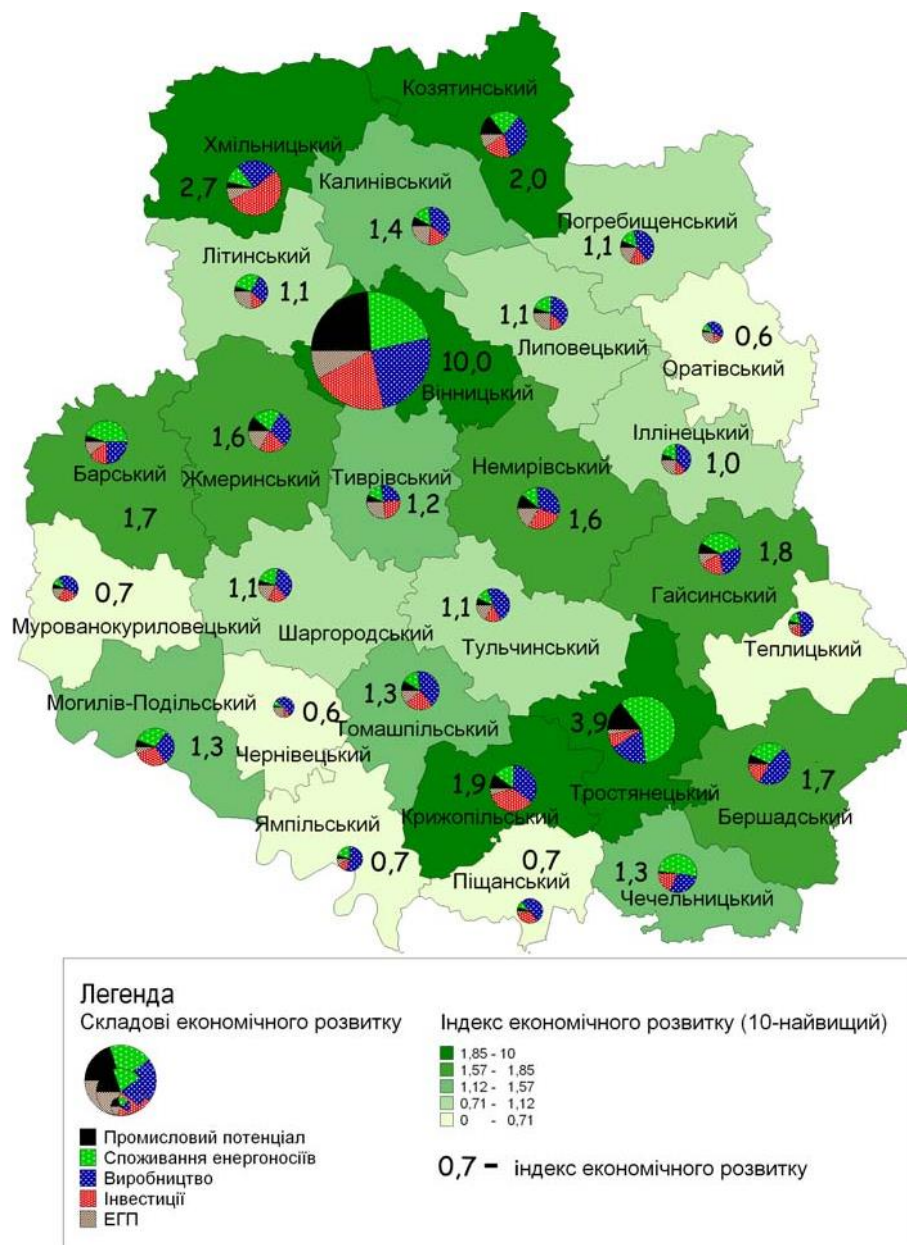

Рис.1. Індекси економічного розвитку районів Вінницької області.

присвоювався ваговий коефіцієнт (від 1 до 3). Показникам першої групи – 1,5, другої – 1 (окрім споживання газу, де ваговий коефіцієнт складав 1,2) третьої – 1,5, четвертої – 2,0, п'ятої – 3,0. При розрахунку сумарного коефіцієнту використовувалась формула 1.

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^m p_{ij} \cdot w}{\sum_{i=1}^m p_{ij}}, \quad (1),$$

де K_i – індекс економічного розвитку області, p_{ij} – числовий параметр i -го району за j -м показником, w – ваговий коефіцієнт (1,0–3,0), n – порядковий номер адміністративних районів (1-27), m – порядковий номер показників аналізу (1-17).

Факторний аналіз здійснювався на основі 46 показників суспільно-географічного розвитку області, за групами: економічні (промислового потенціалу, виробництва, матеріально-технічної бази), інвестиції, населення (власність, міграційні процеси, економічна активність), соціальна сфера, безпека (соціальна та екологічна). Факторами, які найсильніше впливають на процеси районування в області є: група трудоресурсних факторів (значимість фактора 50%), соціальних (11%), економічних (9%) та екологічних (8%). Аналіз факторних навантажень на райони області показав (табл.1), що райони області

Таблиця 1.

Розподіл факторних навантажень на суспільно-географічний розвиток області [1, 2]

Район	Трудо-ресурсний фактор	Соціаль-ний фактор	Еконо-мічний фактор	Еколо-гічний фактор
Барський	0,01	0,00	-0,69	0,20
Бершадський	-0,24	-1,41	-0,21	-3,03
Вінницький	-4,70	1,48	-0,31	0,05
Гайсинський	-0,06	-0,01	-0,69	-0,49
Жмеринський	-0,17	-0,94	-0,12	1,64
Іллінецький	0,38	0,30	-0,26	0,10
Калинівський	0,14	-0,12	-0,57	-1,03
Козятинський	-0,46	-1,81	-0,18	0,15
Крижопільський	0,14	-0,34	-0,32	-1,10
Липовецький	0,37	0,25	-0,09	-0,46
Літинський	0,39	1,03	0,30	0,62
Могилів-Подільський	-0,06	-0,45	-0,19	1,79
Муровано-куриловецький	0,56	0,85	-0,24	0,80
Немирівський	0,01	-0,19	-0,98	0,13
Оратівський	0,59	0,14	-0,31	0,16
Піщанський	0,70	1,00	0,37	0,75
Погребищенський	0,33	-0,87	-0,77	-0,19
Теплицький	0,46	0,19	0,05	-0,38
Тиврівський	0,36	0,74	0,18	0,64
Томашпільський	0,24	0,28	0,43	-1,17
Тростянецький	-0,55	-1,41	4,44	0,01
Тульчинський	0,07	0,67	0,11	-0,60
Хмільницький	-0,44	-2,66	-0,94	1,67
Чернівецький	0,62	1,04	0,38	0,89
Чечельницький	0,53	1,38	1,13	-0,05
Шаргородський	0,29	0,52	-0,40	-0,45
Ямпільський	0,47	0,35	-0,11	-0,62

диференціюються за розподілом головних факторів впливу на їх розвиток. Економічні та трудоресурсні фактори, особливо сильно впливають на розвиток Вінниці, Вінницького та Тростянецького району, на інші райони, для котрих цей фактор є вагомим: Бершадський, Гайсинський, Жмеринський, Козятинський, Могилів-Подільський, Хмільницький. Ці райони мають розвинутий агропромисловий комплекс та промисловість. Негативно впливають ці фактори на розвиток на Муровано-Куриловецького, Оратівського, Піщанського, Чернівецького, Чечельницького, Ямпільського районів. Фактори соціального розвитку позитивно впливають на розвиток Вінницького, Чечельницького, Чернівецького, Літинського, Піщанського районів але вплив їх у 5 разів нижчий ніж у трудоресурсного.

Факторний аналіз показав, що основними факторами суспільно-географічного розвитку області є трудові ресурси, соціальний та економічний розвиток. Сильними сторонами економіки області є задовільний розвиток аграрно-промислового сектору, наявність трудових ресурсів та їх висока якість.

Кластерний аналіз використовується для групування районів Вінницької області за характером прояву процесів, що проходять на їх території. Кластерний аналіз регіональної структури суспільно-географічного комплексу відображений на рисунку 2. Для його проведення використовувалась 46 показників соціально-

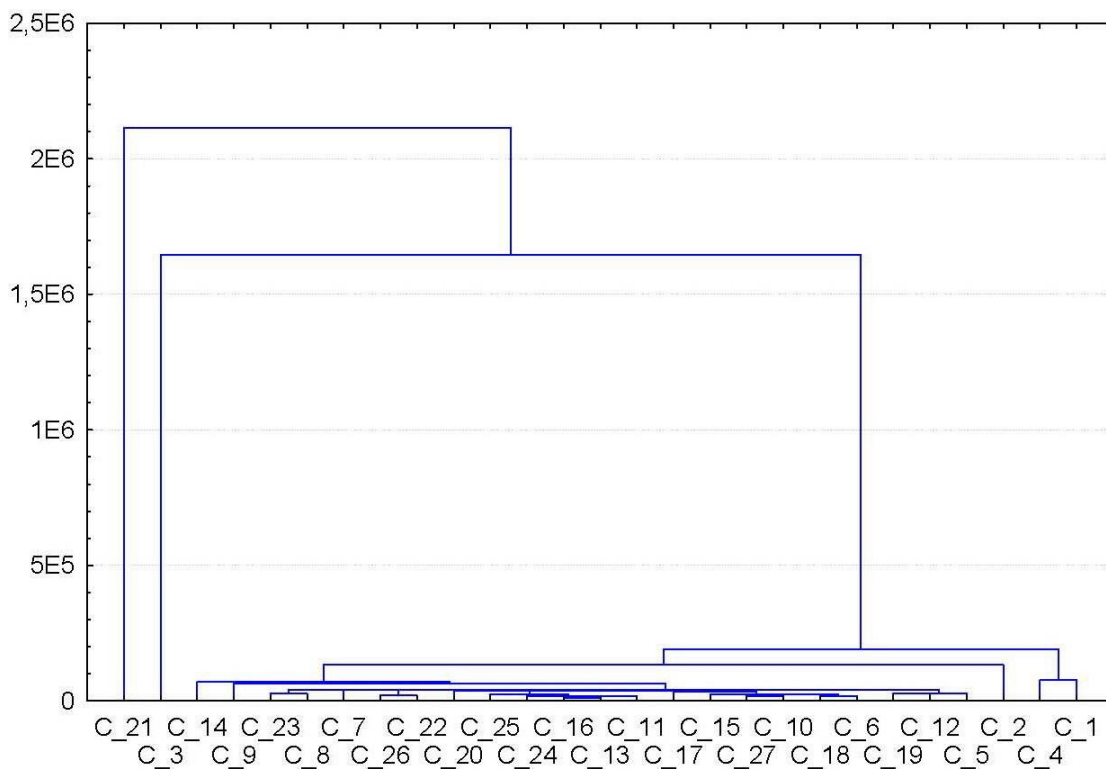

Рис. 2. Діаграма кластерного аналізу параметрів територіальної структури регіонального суспільно-географічного комплексу Вінницької області [1, 2].

економічного розвитку районів області. Кожен район із 27 районів Вінниччини за цією методикою послідовно об'єднуються у групи на основі мір подібності між ними. Міра подібності (евклідова відстань) одного району послідовно об'єднується із близькими характеристиками іншого району.

Отже, на основі результатів дослідження виявлені групи районів, які мають територіальну сусідство та близьку міру подібності за критерієм евклідової відстані. Це: група 1: Хмільницький (у діаграмі позначено як C_23), Калинівський (C_7), Козятинський (C_8); Шаргородський (C_26), Тульчинський (C_11); група 2: Погребищенський (C_17), Оратівський (C_15), Іллінецький (C_6); група 3: Томашпільський (C_20), Чернівецький (C_24), Ямпільський (C_27), Піщанський (C_16), Чечельницький (C_25); група 4: Тиврівський (C_19) та Жмеринський (C_5). Наступні групи районів не мають сусідства між собою, але подібні за критерієм евклідової відстані: група 5: Барський (C_1), Гайсинський (C_4), Бершадський (C_2); група 6: Теплицький (C_18), Липовецький (C_10); група 7: Літинський (C_11), Мурованокуриловецький (C_13). Виявлені поодинокі

райони, які виділяються за визначеним критерієм від сусідніх: Вінницький (С_3); Могилів-Подільський (С_12); Немирівський (С_14); Крижопільський (С_9); Тростянецький (С_21).

Співставивши карту індексів економічного розвитку області, розподіл факторних навантажень, результати кластерного аналізу, можна виділити наступні територіальні закономірності: Крижопільський, Тростянецький, Бершадський, Гайсинський, Немирівський, Вінницький, Тиврівський, Жмеринський, Барський, Хмільницький, Калинівський та Козятинський райони утворюють економічний ланцюг області – їх можна назвати провідними районами. Отже, ланцюг складається із 12 районів. Інші території: Літинський, Мурованокуриловецький, Шаргородський, Тульчинський, Томашпільський, Чернівецький, Могилів-Подільський територіально знаходяться всередині цього ланцюга – це 7 супутникових районів, інші 4 райони – Липовецький, Погребищенський, Оратівський, Іллінецький – знаходяться поблизу обласного центру, проте за показниками економічного розвитку, розподілом факторних навантажень та результатами кластерного аналізу є виконують роль периферії. Ямпільський, Піщанський, Чечельнийський – ці 3 райони мають низькі індекси економічного розвитку і за результатами кластерного аналізу віднесені до однієї групи, тому є слабозрозумілими периферійними. Теплицький район має низький індекс економічного розвитку, за розподілом факторних навантажень подібний до Вінницького району, за результатами кластерного аналізу – до периферійних районів. Отже, територіально Вінницьку область можна поділити на провідні райони (ланцюг із 12 районів), супутникові (7 районів) та периферійні (8 районів) території.

Отже, територіальна специфіка розвитку регіону вказує на наявність у Вінницькій області пов'язаних територіально та наближених за подібністю показників соціально-економічного розвитку провідних районів, супутникової території та периферійних територій. Території провідних районів виконують роль промислових та переробних вузлів, супутникові та периферійні території несуть функції забезпечення функціонування ланцюга, постачаючи сільськогосподарську сировину, виконують важливу роль у забезпеченні природною сировиною та трудовими ресурсами. Супутникова територія має середній ступінь розвитку економіки. Периферійні території загалом, мають слабо розвинуті переробні галузі, їх функціонування пов'язане, передусім із взаємодією із провідними районами.

Сценарій шансів (табл. 2) опирається на максимальне використання сильних сторін та можливостей за мінімізацією слабких сторін та загроз. За його реалізації буде відбуватись ріст зайнятості в області, працевлаштування на безробітних на новостворених та існуючих підприємствах, за умови збільшення рівня оплати праці. Міграційні потоки при його реалізації будуть спрямовуватись головним чином в місця найвищого рівня оплати праці та відповідно високої якості проживання (це головним чином міста Вінниця та Жмеринка, Козятин). Інвестиційно-інноваційний розвиток виробництва буде забезпечувати потребу у нових робочих місцях. Його розвиток повинен бути спрямований на концентрацію інвестицій у промисловість "ланцюга" та сільське господарство "супутникової" території та "периферії". Таким чином інвестиційний імідж області буде рости і територіальні диспропорції розвитку будуть згладжуватись за рахунок розвитку АПК, особливо у периферійних територіях.

Сценарій загроз опирається на максимальному впливі слабких сторін та

Таблиця 2.

СВОТ-аналіз комплексного розвитку Вінницької області [3]

Сильні сторони	Слабкі сторони
Вигідне економіко-географічне положення у на державному та міжнародному рівні. Існування економічного центру області м. Вінниці та приміського господарства. Розвинутий АПК: наявність кваліфікованих фахівців, промислових потужностей. Висока концентрація підприємств харчової промисловості. Ріст потенціалу харчової та легкої промисловості.	Збільшення диспропорцій територіального розвитку Слабкий розвиток інвестиційного ринку. Складна демографічна ситуація Відтік робочої сили та кваліфікованих трудових ресурсів. Зношеність основних засобів виробництва (більше 55%), та соціальної інфраструктури (більше 80%). Зменшення промислового та аграрного потенціалу області.
Можливості	Загрози
Покращення інвестиційного іміджу. Зацікавленість зовнішніми інвесторами регіоном. Застосування інноваційних технологій у аграрному секторі, харчовій промисловості. Створення міжнародних транспортних коридорів на території області. Впровадження системи допомоги сільськогосподарським виробникам. Ремонт та будівництво шляхів сполучення особливо у сільській місцевості.	Інфляційні процеси та негативні зміни законодавства. Погіршення конкурентних позицій економіки області. Погіршення інвестиційного іміджу області. Перешкоди розвитку ринку сільськогосподарської продукції. Відтік робочої сили за межі області. Зростання тіньового сектору економіки.

загроз і не дає вирішального значення сильним сторонам та можливостям. За його втілення продовжиться скорочення трудового потенціалу області за рахунок трудової міграції за межі регіону, поглибитися дисбаланс між кількістю зайнятих та пенсіонерів. Зросте навантаження на вільне робоче місце в межах Вінниччини та погіршення соціального забезпечення населення усіх вікових груп. Цей сценарій призводить до розсосередження виробництва і концентрації його переважно у промислових містах, у той час як необхідний розвиток усього "економічного ланцюга" області та його "супутникової" території і, тим більше "периферії" – буде утрудненим.

Висновок. Основним фактором комплексного розвитку області є трудоворесурсний. Забезпечення комплексного розвитку регіону має відбуватись за наступними напрямками: припинення відтоку трудових ресурсів за межі області шляхом їх зайнятості в області, що призведе до зменшення навантаження на одного працюючого незайнятими особами; орієнтація на модель: занятість у містах, проведення пенсії у селах; покращення медичного забезпечення шляхом оновлення медичного обладнання та впровадження нових методів лікування та профілактики, подальше впровадження практики сімейного лікаря; розвиток соціальної та інженерної інфраструктури (будівництво під'їзних шляхів, газифікація, водопостачання) у сільській місцевості. Для стимулювання економічного розвитку та підвищення конкурентноздатності області необхідно: розвивати приміську зону поблизу м. Вінниці, та у межах провідних районів де створювати підприємства інноваційної спрямованості; поглиблювати спеціалізацію у сільському господарстві супутникових районів та периферії; відновлювати та підтримувати родючість ґрунтів обласного земельного фонду, стимулювати залучення інвестицій у АПК та промисловість області.

1. Боровиков В.П., Ивченко Р.И. Прогнозирование в системе STATISTICA в среде Windows. Основы теории и интенсивной практики на компьютере: Учебн. пособ. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 384 с. 2. Статистичний щорічник Вінниччини за 2006 рік. – Вінниця.: Головне управління статистики Вінницької області, 2007. – 625 с. 3. Стратегія регіонального розвитку Вінницької області на період до 2015 року. Додаток до рішення 11 сесії обласної ради 5 скликання від 1 червня 2007 року №291.

The spatial analysis and issues of development of Vinnitsa region is given. Ways of resolving issues are shown.